

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ISSN 2786-9113 (Online)

ISSN 2786-9105 (Print)

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА ТА НАУКА

Випуск 2, 2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Головний редактор:

Грицай Наталія Богданівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих наук, Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

Члени редакційної колегії:

Белікова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії фізичного виховання та рекреації, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Власенко Руслана Петрівна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир, Україна)

Войтович Ігор Станіславович, доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи, Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

Кіндрат Вадим Кирилович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики фізичної культури і спорту, Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

Костолович Марія Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничих наук, Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

Лінксквічене Рита (Rita Linkevičienė), доктор філософії, старший науковий співробітник, Центр природничих досліджень (State Scientific Research Institute Nature Research Centre) (м. Вільнюс, Литовська Республіка)

Міронєць Людмила Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, декан природничо-географічного факультету, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (м. Суми, Україна)

Мартинюк Віталій Олексійович, кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри природничих наук, Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

Федонюк Віталіна Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології, Луцький національний технічний університет (м. Луцьк, Україна)

Хроленко Марина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, перший проректор, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (м. Глухів, Україна)

Шейрене Вайда (Vaida Šeirienė), доктор філософії (природничі науки), старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії четвертинних досліджень, Центр природничих досліджень (State Scientific Research Institute Nature Research Centre), Інститут геології та географії (м. Вільнюс, Литовська Республіка)

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04138.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа –
**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
(вул. Степана Бандери, буд. 12,
м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua,
тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська,
англійська, польська, німецька,
французька, італійська, литовська,
іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 6 разів на рік.

Затверджено до друку та поширення
через мережу інтернет відповідно до
рішення Вченої ради
Рівненського державного
гуманітарного університету
(протокол від 28.05.2026 р. №6).

Матеріали друкуються мовою
оригіналу. Відповідальність за добір
і викладення фактів несуть автори.
Редакція не завжди поділяє точку зору
авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на
наявність плагіату за допомогою
програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 1543 від
20 грудня 2023 року. Наказ МОН
України № 220 від 21 лютого
2024 року (спеціальності: А1 Освітні
науки, А7 Фізична культура і спорт,
С6 Географія та регіональні студії,
Е1 Біологія та біохімія, Е2 Екологія,
Е4 Науки про Землю)

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/natural>

ЗМІСТ

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА

Освітні науки

Власенко Р. П., Андрійчук Т. В. ЗДОРОВ'ЯОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ДОСВІД МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	9
Войтович О. П., Грицай Н. Б. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ І ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	17
Добинда І. П., Холявчук Д. І., Кирилюк С. М., Годзінська І. Л. ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО АТЛАСУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ НУШ.....	22
Іванців О. Я. МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК ДО РОБОТИ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ВТРАТ: ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	31
Кравчук Т. О. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	36
Лісовський Л. В., Ольшанський І. Г., Довгопола Л. І. БОТАНІЧНА ЕКСКУРСІЯ СТАРОВИННИМ ПАРКОМ У СЕЛИЩІ НЕМІШАЄВЕ (КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ, УКРАЇНА): МЕТОДИЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	46
Марусич О. О., Ільченко О. Ю. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НЕЙРОРУХОВИЙ ПІДХІД І ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ.....	54
Назаренко Н. В., Шмиголь І. В. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УЧНІВ 8 КЛАСІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ».....	62
Пономаренко В. Ю., Гуцалюк І. А. ІНТЕГРАЦІЯ ГІГІЄНИЧНИХ ЗНАНЬ І АЛГОРИТМІВ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В КУРСІ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ».....	67
Романенко О. В., Гурняк О. М., Панчук О. В. ОСВІТНЬО-НАУКОВІ АСПЕКТИ БІОЛОГІЇ КЛІТИНИ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	73
Сяська І. О., Гнатуш С. О. РОЗВИТОК МІЖСОБІСТИСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	82
Томашук О. Г., Деделюк Н. А., Дишко О. Л., Козіброцький С. П. ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОСВІТИ.....	88
Холошин І. В., Мантуленко С. В., Ганчук О. В., Варфоломєєва І. М. ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	93

Фізична культура і спорт*Іванська О. В.*

ПІДВИЩЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ЖІНОК 30–35 РОКІВ ЗАСОБАМИ TRX.....	101
--	-----

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ**Біологія і біохімія***Білецька М. Г., Бусленко Л. В., Миронюк Р. О.*

ФІЛОГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ НЮХОВОГО АНАЛІЗАТОРА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЕМБРІОГЕНЕЗ ПІДНЕБІННО-НОСОВОГО КОМПЛЕКСУ ССАВЦІВ І ЛЮДИНИ.....	106
--	-----

*Горальський Л. П., Цанько І. В., Романюк Р. К., Гутий Б. В., Колеснік Н. Л.,**Рудь О. Г., Куцоконь Л. П.*

МАКРО- ТА МІКРОСКОПІЧНА БУДОВА ЛЕГЕНЬ ЖАБИ ТРАВ'ЯНОЇ (<i>RANA TEMPORARIA FAMILIARIS</i> L., 1758).....	116
--	-----

Ланской А. Ю., Вакал Ю. С.

ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ БІЛАТЕРАЛЬНОЇ СТИМУЛЯЦІЇ: ІМІТАЦІЯ ПОНТО-ГЕНІКУЛО-ОКЦИПІТАЛЬНИХ PGO ХВИЛЬ ПІД ЧАС EMDR ЯК ФІЗІОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕПРОЦЕСУАЛІЗАЦІЇ.....	127
---	-----

Міщенко С. В., Лавриненко Ю. О., Марченко Т. Ю.

ВПЛИВ 24-ЕПІБРАСИНОЛІДУ НА ІНТЕНСИВНІСТЬ УТВОРЕННЯ КАЛІУСНОЇ ТКАНИНИ ТА ОРГАНОГЕНЕЗУ <i>LINUM USITATISSIMUM</i> L. В КУЛЬТУРІ IN VITRO.....	136
---	-----

Павлюченко О. В., Дмитрук В. С.

ДИНАМІКА ЕКСПАНСІЇ ТА ОЦІНКА ІНВАЗІЙНОГО РИЗИКУ <i>SINANODONTA WOODIANA</i> (LEA, 1834) У ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМАХ УКРАЇНИ.....	144
--	-----

Рудишин С. Д., Самілик В. І.

ПОГЛЯД НА БІОГЕОХІМІЧНИЙ КОЛООБІГ ОКСИГЕНУ З ПОЗИЦІЙ ЕВОЛЮЦІЇ БІОСФЕРИ.....	151
--	-----

Цицюра Н. І., Галаган О. К., Михалюк І. М., Дух О. І., Ромасюк І. М.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ДЕРЕВНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ <i>MAGNOLIOPHYTA</i> ТА <i>PINOPHYTA</i> І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БОТАНІЧНОЇ І ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	160
--	-----

Шевчук Л. М., Пакушина Л. З., Савицька О. С.

НЕЙРОБІОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНАТОМІЇ ТА ФІЗІОЛОГІЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.....	170
---	-----

Екологія*Коробчук Л. І.*

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА КОМПОНЕНТИ ДОВКІЛЛЯ УРБАНІЗОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ М. ЛУЦЬК).....	177
--	-----

Лисиця А. В., Шевчук А. І.

ВИДОВИЙ СКЛАД МІКРООРГАНІЗМІВ АКТИВНОГО МУЛУ ОЧИСНИХ СПОРУД ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД.....	183
---	-----

Масовець Б. П.

ДОСЛІДЖЕННЯ ХІМІЧНОГО СТАНУ ВОДИ БОЛОТНОГО МАСИВУ СОМИНЕ (РІВНЕНСЬКИЙ ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК).....	190
---	-----

Мельник В. Й.

СТРУКТУРА, ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ СКВЕРІВ У ФОРМУВАННІ ОЗЕЛЕНЕННЯ МІСТА РІВНЕ.....	198
---	-----

Никитюк Ю. А., Вискушенко Д. А.

ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРИРОДООХОРОННОГО УПРАВЛІННЯ.....	205
--	-----

Сташук М. О.

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ МЕЛІОРАЦІЇ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЗМІН ВОДНОГО БАЛАНСУ ТА ҐРУНТОВИХ ПАРАМЕТРІВ.....	212
--	-----

Географія

<i>Войтків П. С., Іванов Є. А., Андрейчук Ю. М., Брич Т. Б., Кравців С. С.</i> ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ ДОБРОСИНСЬКО-МАГЕРІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ОЦІНКА АНТРОПОГЕННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ.....	222
<i>Григорійчук В. В., Пасічник М. Д., Кушнір Т. Ю.</i> ГІДРОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МАЛОЇ РІЧКИ СОВИЦІ СТАВЧАНСЬКОЇ.....	231
<i>Костюк В. С., Петруха Н. М., Петруха С. В.</i> КАРТОГРАФІЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ КЛІМАТИЧНИМИ ЗМІННИМИ ТА БІОРІЗНОМАНІТТЯМ РЕГІОНУ.....	242
<i>Лебедєв Д. Г., Буяновський А. О.</i> ОЦІНКА ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ҐРУНТІВ ТЕРИТОРІЇ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОДАЛЬНИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ОДЕЩИНИ).....	252
<i>Сич В. А., Приходько З. В., Шашеро А. М., Волювач О. В.</i> МІГРАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗМІН.....	261

CONTENTS

NATURAL SCIENCES EDUCATION

Educational sciences

<i>Vlasenko R. P., Andriichuk T. V.</i> HEALTH-ORIENTED TRAINING OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS FOR INCLUSIVE EDUCATIONAL SETTINGS: INTERDISCIPLINARY INTEGRATION EXPERIENCE.....	9
<i>Voitovych O. P., Hrytsai N. B.</i> TRAINING FUTURE SCIENCE TEACHERS TO USE AUGMENTATIVE AND ALTERNATIVE COMMUNICATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	17
<i>Dobynda I. P., Kholiavchuk D. I., Kyrliuk S. M., Hodzinska I. L.</i> DEVELOPING STUDENTS' SPATIAL COMPETENCE THROUGH THE CREATION OF AN AUTHORIAL ATLAS OF A TERRITORIAL COMMUNITY IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL (NUS).....	22
<i>Ivantsiv O. Ya.</i> TRAINING FUTURE SCIENCE TEACHERS TO WORK IN ENVIRONMENTS AFFECTED BY EDUCATIONAL DISRUPTIONS: EXPERIENCES FROM TEACHING PRACTICUM.....	31
<i>Kravchuk T. O.</i> THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF NATURAL AND MATHEMATICAL DISCIPLINES.....	36
<i>Lisovskiy L. V., Olshanskyi I. H., Dovhopola L. I.</i> BOTANICAL EXCURSION THROUGH THE ANCIENT PARK IN NEMISHAIEVE (KYIV OBLAST, UKRAINE): METHODOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS.....	46
<i>Marusych O. O., Ilchenko O. Yu.</i> PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR OPTIMIZING THE FOREIGN LANGUAGE EDUCATION PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: THE NEURO-MOTOR APPROACH AND THE DEVELOPMENT OF LEARNING READINESS.....	54
<i>Nazarenko N. V., Shmyhol I. V.</i> FORMATION OF MOTIVATION FOR A HEALTHY LIFESTYLE IN THE 8TH GRADE PUPILS IN BIOLOGY LESSONS AND THE "HEALTH, SAFETY AND WELL-BEING" INTEGRATION COURSE	62
<i>Ponomarenko V. Yu., Gutsalyuk I. A.</i> INTEGRATION OF HYGIENE KNOWLEDGE AND HOME MEDICAL CARE ALGORITHMS IN THE INTEGRATED COURSE «HEALTH, SAFETY AND WELL-BEING».....	67
<i>Romanenko O. V., Hurniak O. M., Panchuk O. V.</i> EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ASPECTS OF BIOLOGY OF CELL AND INDIVIDUAL DEVELOPMENT IN THE TRAINING OF BACHELORS OF THERAPY AND REHABILITATION.....	73
<i>Siaska I. O., Hnatush S. O.</i> THE DEVELOPMENT OF INTERPERSONAL COMMUNICATION THROUGH INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ISSUES.....	82
<i>Tomashchuk O. H., Dedeliuk N. A., Dyshko O. L., Kozibrotskyi S. P.</i> PROFESSIONAL MASTERY OF THE PHYSICAL EDUCATION TEACHER IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL TRANSFORMATIONS.....	88
<i>Kholoshyn I. V., Mantulenko S. V., Hanchu O. V., Varfolomyeyeva I. M.</i> USE OF UNMANNED AERIAL VEHICLES IN TEACHING ECONOMIC AND SOCIAL GEOGRAPHY IN MODERN SCHOOL: METHODOLOGICAL ASPECTS.....	93

Physical culture and sports

<i>Ivanska O. V.</i> IMPROVING THE FUNCTIONAL STATUS OF WOMEN AGE 30–35 WITH TRX.....	101
--	-----

NATURAL SCIENCES RESEARCH**Biology and biochemistry**

Biletska M. G., Buslenko L. V., Myronyuk R. O. PHYLOGENETIC ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE OLFACTORY SYSTEM: A COMPARATIVE STUDY OF THE EMBRYOGENESIS OF THE NASOPHARYNX IN MAMMALS AND HUMANS.....	106
Horalskyi L. P., Tsanko I. V., Romanyuk R. K., Gutj B. V., Kolesnik N. L., Rud O. H., Kutsokon L. P. MACRO-AND MICROSCOPIC STRUCTURE OF THE LUNG OF THE COMMON FROG (RANA TEMPORARIA FAMILIARIS L., 1758).....	116
Lanskoi A. Yu., Vakal Yu. S. PHYSIOLOGICAL FEATURES OF THE BILATERAL STIMULATION PHENOMENON: IMITATION OF PONTO-GENICULO-OCCIPITAL PGO WAVES DURING EMDR AS A PHYSIOLOGICAL TOOL FOR REPROCESSING.....	127
Mishchenko S. V., Lavrynenko Yu. O., Marchenko T. Yu. INFLUENCE OF 24-EPIBRASINOLIDE ON THE INTENSITY OF CALLUSE TISSUE FORMATION AND ORGANOGENESIS OF LINUM USITATISSIMUM L. IN VITRO CULTURE.....	136
Pavliuchenko O. V., Dmytruk V. S. EXPANSION DYNAMICS AND INVASION RISK ASSESSMENT OF SINANODONTA WOODIANA (LEA, 1834) IN THE AQUATIC ECOSYSTEMS OF UKRAINE.....	144
Rudyshyn S. D., Samilyk V. I. A. VIEW OF THE BIOGEOCHEMICAL OXYGEN CYCLE FROM THE PERSPECTIVE OF THE EVOLUTION OF THE BIOSPHERE.....	151
Tsytsiura N. I., Halahan O. K., Mykhaliuk I. M., Dukh O. I., Romasiuk I. M. COMPARATIVE ANALYSIS OF ECOSYSTEM SERVICES OF WOODY REPRESENTATIVES OF MAGNOLIOPHYTA AND PINOPHYTA AND ITS SIGNIFICANCE FOR BOTANICAL AND ECOLOGICAL EDUCATION.....	160
Shevchuk L. M., Pakushyna L. Z., Savytska O. S. NEUROBIOLOGICAL BASIS OF PSYCHOLOGICAL PROCESSES: TOPICAL ISSUES OF ANATOMY AND PHYSIOLOGY OF THE NERVOUS SYSTEM.....	170

Ecology

Korobchuk L. I. COMPREHENSIVE ASSESSMENT OF ANTHROPOGENIC IMPACT ON ENVIRONMENTAL COMPONENTS OF AN URBANIZED AREA AND STRATEGIES FOR ITS ECOLOGICAL OPTIMIZATION (USING THE EXAMPLE OF THE CITY OF LUTSK).....	177
Lysytsya A. V., Shevchuk A. I. SPECIES COMPOSITION OF MICROORGANISMS IN ACTIVATED SLUDGE OF WASTEWATER TREATMENT FACILITIES AND ITS SIGNIFICANCE FOR WASTEWATER PURIFICATION.....	183
Masovets B. P. STUDY OF THE CHEMICAL STATUS OF WATER IN THE SOMYNE WETLAND (RIVNE NATURE RESERVE).....	190
Melnyk V. Y. STRUCTURE, ENVIRONMENTAL FEATURES AND THE ROLE OF SQUARES THE FORMATION OF GREENING IN THE CITY OF RIVNE.....	198
Nykytiuk Yu. A., Vyskushenko D. A. ECOSYSTEM SERVICES AS A COMPONENT OF ENVIRONMENTAL POLICY AND MANAGEMENT.....	205
Stashuk M. O. GEOECOLOGICAL IMPACTS OF DRAINAGE RECLAMATION IN RIVNE REGION: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO ASSESSING CHANGES IN WATER BALANCE AND SOIL PROPERTIES.....	212

Geography

Voitkiv P. S., Ivanov Ye. A., Andreychuk Yu. M., Brych T. B., Kravtsiv S. S. WETLANDS OF THE DOBROSYN-MAHERIV TERRITORIAL COMMUNITY: ASSESSMENT OF ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION AND REVITALIZATION TECHNOLOGY.....	222
---	-----

<i>Hryhoriichuk V. V., Pasichnyk M. D., Kushnir T. Yu.</i> HYDROLOGICAL AND GEOMORPHOLOGICAL ANALYSIS OF THE SMALL RIVER SOVYTSIA STAVCHANSKA.....	231
<i>Kostiuk V. S., Petrukha N. M., Petrukha S. V.</i> CARTOGRAPHIC REPRESENTATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CLIMATIC VARIABLES AND BIODIVERSITY OF THE REGION.....	242
<i>Lebediev D. G., Buianovskyi A. O.</i> ASSESSMENT OF ECOSYSTEM SERVICES OF SOILS OF THE TERRITORY (USING THE EXAMPLE OF THE VELIKODALNIK TERRITORIAL COMMUNITY OF ODESA REGION).....	252
<i>Sych V. A., Prykhodko Z. V., Shashero A. M., Voliuvach O. V.</i> MIGRATION TRANSFORMATIONS OF THE POPULATION OF UKRAINE UNDER CONTEMPORARY SOCIO-GEOGRAPHICAL CHANGES.....	261

УДК 378.016:[613:614](07)

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2026-2.09>

ІНТЕГРАЦІЯ ГІГІЄНИЧНИХ ЗНАНЬ І АЛГОРИТМІВ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В КУРСІ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»

Пономаренко Вадим Юрійович

викладач кафедри біології, здоров'я людини та фізичної терапії
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0005-9894-1240

Гуцалюк Ігор Анатолійович

викладач кафедри біології, здоров'я людини та фізичної терапії
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0000-3575-2411

У статті розглянуто проблему інтеграції гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги в зміст курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у закладах освіти. Обґрунтовано доцільність поєднання теоретичних основ особистої та громадської гігієни з практико-орієнтованими навичками надання домедичної допомоги як ключового чинника формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти.

Проаналізовано сучасні підходи до викладання інтегрованих курсів, що спрямовані на розвиток відповідального ставлення до власного здоров'я, безпеки життєдіяльності та добробуту. Визначено, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від використання міждисциплінарних зв'язків, активних та інтерактивних методів навчання, моделювання реальних життєвих ситуацій і застосування алгоритмічного підходу до засвоєння знань.

Особливу увагу приділено розробці та впровадженню чітких, послідовних і доступних для засвоєння алгоритмів домедичної допомоги (під час травм, кровотеч, опіків, непритомності тощо) у поєднанні з гігієнічними принципами профілактики захворювань і травматизму. Акцентовано, що така інтеграція дає змогу не лише сформувати у здобувачів освіти базові знання про надання допомоги, а й усвідомити важливість дотримання санітарно-гігієнічних норм під час її здійснення, зокрема щодо запобігання інфікуванню, використання засобів індивідуального захисту та забезпечення безпечних умов для постраждалого і того, хто надає допомогу.

Підкреслено, що ефективність засвоєння алгоритмів значно підвищується за умови їх відпрацювання в умовах, наближених до реальних, із використанням ситуаційних завдань, тренінгів, рольових ігор та симуляцій. Це сприяє формуванню стійких практичних умінь і навичок, розвитку впевненості у власних діях, швидкості прийняття рішень і відповідальності за їх наслідки. Сформовані компетентності забезпечують готовність учнів до своєчасного, обґрунтованого та ефективного реагування в екстрених ситуаціях, що є важливою складовою збереження життя і здоров'я як власного, так і навколишніх.

У роботі висвітлено педагогічні умови успішної інтеграції зазначених компонентів, зокрема: компетентісно орієнтований підхід, використання кейс-методу, тренінгових технологій, симуляційних вправ та цифрових освітніх ресурсів. Зазначено, що така інтеграція сприяє підвищенню рівня медичної грамотності, розвитку критичного мислення та формуванню навичок безпечної поведінки.

Зроблено висновок, що інтеграція гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги в курс «Здоров'я, безпека та добробут» є важливою умовою підготовки свідомих, відповідальних і соціально активних громадян, здатних зберігати та зміцнювати власне здоров'я і надавати допомогу іншим у разі потреби.

Ключові слова: гігієнічні знання, домедична допомога, інтегроване навчання, здоров'я, безпека, добробут, компетентнісний підхід, освітній процес.

Ponomarenko V. Yu., Gutsalyuk I. A. Integration of hygiene knowledge and home medical care algorithms in the integrated course «health, safety and well-being»

The article considers the current problem of integrating hygienic knowledge and home health care algorithms into the content of the integrated course "Health, Safety and Well-being" in educational institutions.

© Пономаренко В. Ю., Гуцалюк І. А., 2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

The feasibility of combining the theoretical foundations of personal and public hygiene with practice-oriented skills in providing home health care as a key factor in the formation of health-preserving competence of education seekers is substantiated.

Modern approaches to teaching integrated disciplines aimed at developing a responsible attitude to one's own health, safety of life and well-being are analyzed. It is determined that the effectiveness of the educational process largely depends on the use of interdisciplinary connections, active and interactive teaching methods, modeling real-life situations and the use of an algorithmic approach to the assimilation of knowledge.

Particular attention is paid to the development and implementation of clear, consistent and accessible algorithms for first aid (for injuries, bleeding, burns, fainting, etc.) in combination with hygienic principles of disease and injury prevention. It is emphasized that such integration allows not only to form basic knowledge about providing assistance in students, but also to realize the importance of observing sanitary and hygienic standards during its implementation, in particular regarding the prevention of infection, the use of personal protective equipment and ensuring safe conditions for the victim and the person providing assistance. It is emphasized that the effectiveness of learning algorithms is significantly increased if they are practiced in conditions close to real ones, using situational tasks, trainings, role-playing games and simulations. This contributes to the formation of stable practical skills and abilities, the development of confidence in one's own actions, the speed of decision-making and responsibility for their consequences. In turn, the formed competencies ensure the readiness of students to respond in a timely, reasonable and effective manner in emergency situations, which is an important component of preserving the life and health of both their own and others.

The work highlights the pedagogical conditions for the successful integration of these components, in particular: a competency-based approach, the use of the case method, training technologies, simulation exercises and digital educational resources. It is noted that such integration contributes to increasing the level of medical literacy, the development of critical thinking and the formation of safe behavior skills.

It is concluded that the integration of hygienic knowledge and algorithms of home medical care into the course "Health, Safety and Well-being" is an important condition for the preparation of conscious, responsible and socially active citizens who are able to maintain and strengthen their own health and provide assistance to others if necessary.

Key words: *hygiene knowledge, home health care, integrated learning, health, safety, well-being, competency-based approach, educational process.*

Постановка проблеми та її актуальність.

У сучасних умовах зростання рівня травматизму, поширення інфекційних захворювань та підвищення ризиків, пов'язаних із надзвичайними ситуаціями, особливої актуальності набуває проблема формування в здобувачів освіти життєво необхідних компетентностей у сфері збереження здоров'я та безпеки життєдіяльності. Важливим складником цієї підготовки є не лише засвоєння теоретичних знань із здоров'я людини, але й оволодіння практичними навичками надання домедичної допомоги, які можуть бути вирішальними у критичних ситуаціях.

Водночас аналіз освітньої практики свідчить про недостатній рівень засвоєння гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги в межах навчальних предметів та інтегрованих курсів. Знання часто подаються фрагментарно, без належного зв'язку між профілактичними заходами та практичними діями у разі виникнення небезпеки. Це знижує ефективність підготовки учнів до реальних життєвих викликів, ускладнює формування цілісного уявлення про здоров'язбережувальну поведінку та не сприяє розвитку готовності до оперативного реагування.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю впровадження інтегрованого підходу до навчання в межах курсу «Здоров'я, безпека та

добробут», який передбачає поєднання гігієнічних знань із чітко структурованими алгоритмами домедичної допомоги. Такий підхід сприяє формуванню у здобувачів освіти не лише системних знань, а й практичних умінь, критичного мислення, відповідальності за власне здоров'я і безпеку навколишніх.

Простежується об'єктивна потреба в науковому обґрунтуванні та розробленні ефективних педагогічних умов і методичних підходів до інтеграції зазначених компонентів, що забезпечить підвищення якості освітнього процесу та відповідність його сучасним суспільним запитам.

Аналіз останніх досліджень з проблеми.

Проблема впровадження гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги перебуває в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що зумовлено необхідністю підвищення рівня медичної грамотності населення та готовності до дій у надзвичайних ситуаціях.

Зокрема, дослідження С. Храбра, О. Барладин, Л. Вакулєнко, О. Веремчук, О. Стець присвячені вивченню рівня сформованості знань і практичних умінь здобувачів освіти з надання домедичної допомоги. Автори доводять, що значна частина здобувачів має недостатній рівень практичної підготовки або невпевненість у власних діях, водночас 100% опитаних визнають необхідність

вивчення відповідних дисциплін у закладах вищої освіти. Це свідчить про потребу вдосконалення змісту та методів навчання, зокрема через інтеграцію теоретичних і практичних компонентів [9].

У працях В. Марічереда, О. Рогачевського, Ю. Прокопчук та співавторів розкрито особливості формування базових навичок домедичної допомоги у осіб без медичної освіти. Науковці підкреслюють важливість використання симуляційних технологій та практико-орієнтованого навчання як ефективних засобів засвоєння алгоритмів дій у критичних ситуаціях [5].

У фаховій літературі А. Гудима і Н. Джавадова досліджують вплив впровадження Наказу Міністерства охорони здоров'я України про порядки надання домедичної допомоги на навчання здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Медсестринство». Їхні дані свідчать про значне підвищення рівня розуміння та впевненості студентів у наданні домедичної допомоги після імплементації нових стандартів освітнього процесу, що вказує на важливість нормативного та методичного забезпечення домедичної підготовки [1].

Методичні аспекти підготовки здобувачів освіти до надання допомоги в екстремальних умовах досліджує І. Калиниченко О., акцентуючи на необхідності поєднання теоретичних знань із практичним відпрацюванням навичок, що забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу та формування професійних компетентностей [2].

У навчально-методичних працях Л. Єфременкова та колективу авторів під керівництвом А. Самодіна розглянуто зміст і структуру курсів домедичної допомоги, що передбачають вивчення алгоритмів дій при різних невідкладних станах, а також підкреслено значення системного підходу до підготовки осіб без медичної освіти [3].

Таким чином, аналіз наукових джерел дає змогу зробити висновок, що попри наявність значної кількості досліджень у сфері домедичної підготовки, проблема інтеграції гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги залишається недостатньо розробленою. Це зумовлює необхідність подальших наукових пошуків і розробки ефективних педагогічних підходів до реалізації зазначеної інтеграції в освітньому процесі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне висвітлення шляхів впровадження гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги у зміст інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», а також визначення ефективних педагогічних умов і методичних підходів, що сприяють формуванню у здобувачів освіти здоров'язбережувальної компетентності, практичних умінь безпечної поведінки та готовності до надання домедичної допомоги в екстрених ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освітня парадигма орієнтована на форму-

вання компетентнісного підходу, який передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвиток практичних умінь і навичок, необхідних для ефективної життєдіяльності. У цьому контексті інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» в закладах загальної середньої освіти виступає важливою складовою освітнього процесу, спрямованою на формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, безпеки та відповідальності за життя і здоров'я інших.

Одним із ключових напрямів удосконалення змісту зазначеного курсу є інтеграція гігієнічних знань із алгоритмами домедичної допомоги, що відповідає сучасним вимогам компетентнісно орієнтованої освіти. Такий підхід дає змогу відійти від фрагментарного засвоєння матеріалу й забезпечує формування цілісної системи знань, умінь і навичок, необхідних для збереження здоров'я та безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях [2, с. 32].

Інтеграція передбачає логічне поєднання профілактичного та діяльнісного компонентів навчання. З одного боку, здобувачі освіти засвоюють основи особистої та громадської гігієни, принципи здорового способу життя, профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань, що формує їхнє усвідомлене ставлення до власного здоров'я. З іншого боку, опанування алгоритмів домедичної допомоги забезпечує здатність діяти швидко, чітко й обґрунтовано в умовах небезпеки або загрози життю.

Важливо, що така інтеграція створює підґрунтя для розуміння причинно-наслідкових зв'язків між порушенням гігієнічних норм і виникненням небезпечних станів. Наприклад, недотримання санітарно-гігієнічних вимог може призводити до інфікування ран, ускладнення перебігу травм або розвитку захворювань, що, у свою чергу, потребує своєчасного застосування алгоритмів домедичної допомоги. Таким чином, учні не лише запам'ятовують окремі дії, а й усвідомлюють їх доцільність і значення в контексті збереження здоров'я [8, с. 53].

Інтегрований підхід сприяє формуванню стійких поведінкових моделей, орієнтованих на безпеку та відповідальність. Учні вчаться не тільки уникати ризики, а й діяти у випадках, коли небезпека вже виникла. Це особливо важливо в умовах сучасного суспільства, де зростає потреба у підготовці осіб, здатних адекватно реагувати на надзвичайні ситуації.

З педагогічного погляду така інтеграція дає змогу оптимізувати освітній процес, зробити його більш практико-орієнтованим і наближеним до реального життя. Використання міжпредметних зв'язків, інтерактивних методів навчання та ситуаційного моделювання сприяє кращому засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення, навичок аналізу та прийняття рішень [5, с. 19].

Гігієнічні знання в межах інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека, добробут» [6] охоплюють питання особистої та громадської гігієни, профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань, дотримання санітарно-гігієнічних норм у повсякденному житті. Їх інтеграція з алгоритмами домедичної допомоги допомагає сформувати у здобувачів освіти розуміння важливості безпечного надання допомоги, зокрема дотримання принципів асептики та антисептики, використання засобів індивідуального захисту, мінімізації ризику інфікування як постраждалого, так і того, хто надає допомогу [8, с. 54].

Алгоритми домедичної допомоги розглядають як чітко структуровані, логічно вибудовані послідовності дій, що забезпечують швидке, обґрунтоване та ефективне реагування в екстрених ситуаціях. Їх використання дає змогу мінімізувати час на прийняття рішень, зменшити ризик помилок і підвищити ймовірність збереження життя та здоров'я постраждалого. У межах інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека, добробут» доцільно впроваджувати алгоритми дій при кровотечах, травмах опорно-рухового апарату, опіках, отруєннях, непритомності, а також базові навички серцево-легеневої реанімації, що формують у здобувачів освіти комплекс практично значущих умінь [4, с. 20].

Особливого значення набуває використання універсальних алгоритмів оцінки стану постраждалого, зокрема алгоритму **MARCH**, який широко використовується у тактичній медицині та системах невідкладної допомоги. Його структура передбачає пріоритетність дій залежно від загрози життю:

- **M (Massive bleeding)** – зупинка масивної кровотечі (накладання турнікета, тиснучої пов'язки);
- **A (Airway)** – забезпечення прохідності дихальних шляхів;
- **R (Respiration)** – оцінка та підтримка дихання, виявлення поранень грудної клітки;
- **C (Circulation)** – контроль кровообігу, попередження шоку;
- **H (Hypothermia/Head injury)** – профілактика гіпотермії та оцінка стану при травмах голови.

Інтеграція алгоритму **MARCH** в освітній процес дає можливість сформувати у здобувачів освіти чітке розуміння пріоритетності надання допомоги та послідовності дій у критичних ситуаціях. Це сприяє розвитку навичок швидкої оцінки стану постраждалого, концентрації уваги на життєво небезпечних станах і прийняття рішень у стресових умовах [7, с. 35].

Важливо підкреслити, що ефективність засвоєння алгоритмів залежить не лише від їх механічного запам'ятовування, а передусім від розуміння їх логіки, причинно-наслідкових зв'язків і

практичного значення кожного етапу. Саме тому навчання повинно супроводжуватися поясненням фізіологічних основ невідкладних станів, аналізом типових помилок і відпрацюванням дій у змодельованих ситуаціях.

Використання алгоритмів домедичної допомоги, зокрема **MARCH**, у поєднанні з гігієнічними знаннями, сприяє формуванню системного мислення, підвищує рівень медичної грамотності та забезпечує готовність здобувачів освіти до ефективних дій у надзвичайних ситуаціях.

Ефективність інтеграції забезпечується використанням сучасних педагогічних технологій. Зокрема, доцільним є застосування інтерактивних методів навчання: кейс-методу, аналізу ситуацій, рольових ігор, тренінгів, симуляційних вправ, що дають змогу моделювати реальні життєві ситуації. Такий підхід сприяє активному залученню учнів до освітнього процесу, розвитку критичного мислення, формуванню навичок прийняття рішень у стресових умовах [3, с. 12].

Важливою умовою є поетапність формування практичних умінь: від засвоєння базових знань до їх застосування в умовах, максимально наближених до реальних. Використання манекенів, тренажерів, мультимедійних ресурсів, відеоматеріалів та цифрових платформ значно підвищує якість навчання та рівень засвоєння матеріалу.

Інтеграція гігієнічних знань і домедичної допомоги сприяє формуванню стійких міжпредметних зв'язків із біологією, фізичною культурою, а також із такими освітніми галузями, як громадянська та історична освітня галузь, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь, що забезпечує системність і цілісність навчання. Такий підхід дає можливість поєднати знання про будову та функціонування організму людини з практичними діями, спрямованими на збереження здоров'я та надання допомоги в разі небезпеки.

Зокрема, знання з біології (про серцево-судинну, дихальну, нервову системи) стають підґрунтям для розуміння механізмів виникнення невідкладних станів і обґрунтування алгоритмів домедичної допомоги. Наприклад, усвідомлення процесів кровообігу допомагає зрозуміти важливість своєчасної зупинки кровотечі, а знання про дихальну систему – необхідність забезпечення прохідності дихальних шляхів. Водночас фізична культура сприяє формуванню витривалості, координації рухів і психологічної стійкості, що є важливими для ефективного виконання практичних дій у стресових умовах.

Інтеграція також дає можливість формувати у здобувачів освіти цілісне бачення здоров'я як багатовимірної категорії, що охоплює фізичний, психічний і соціальний компоненти. Через поєднання теоретичних знань і практичних навичок учні навчаються не лише запобігати захворюван-

ням і травмам, а й діяти у випадках їх виникнення, що значно підвищує рівень їхньої життєвої компетентності [8, с. 130].

Міжпредметні зв'язки сприяють підвищенню мотивації до навчання, оскільки учні бачать практичну значущість отриманих знань і можливість їх застосування в реальному житті. Використання інтегрованих завдань, ситуаційних кейсів та міждисциплінарних проєктів допомагає активізувати пізнавальну діяльність, розвивати критичне мислення та навички розв'язання проблем.

Інтеграція гігієнічних знань і домедичної допомоги не лише забезпечує системність освітнього процесу, а й формує у здобувачів освіти здатність комплексно оцінювати життєві ситуації, приймати обґрунтовані рішення та відповідально ставитися до власного здоров'я і безпеки навколишніх, що є важливим для їхньої успішної соціалізації.

Отже, засвоєння гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги в інтегрованому курсі «Здоров'я, безпека та добробут» є ефективним засобом формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти, підвищення рівня медичної грамотності та підготовки здобувачів освіти до безпечної життєдіяльності.

Висновки. Дослідження підтвердило, що інтеграція гігієнічних знань і алгоритмів домедичної допомоги в зміст курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є ефективним підходом для формування цілісної системи компетентностей у здобувачів освіти. Такий підхід забезпечує розвиток системного мислення, оскільки учні

усвідомлюють причинно-наслідкові зв'язки між порушенням гігієнічних норм і виникненням небезпечних станів, що потребують своєчасного реагування.

Водночас інтеграція сприяє формуванню практичних умінь і навичок швидкого та безпечного надання допомоги у різних екстрених ситуаціях, включаючи кровотечі, травми, опіки, непритомність, а також виконання базових процедур серцево-легеневої реанімації з використанням алгоритму MARCH. Учні не лише запам'ятовують послідовність дій, а й розуміють логіку їх застосування та значення для збереження життя і здоров'я.

Поєднання гігієнічних знань із домедичною підготовкою підвищує медичну грамотність, відповідальність і готовність до прийняття рішень у стресових умовах, а також формує стійкі міжпредметні зв'язки з біологією, фізичною культурою та основами медичних знань, що забезпечує системність і цілісність освітнього процесу.

Інтегрований підхід не лише покращує якість засвоєння навчального матеріалу, а й сприяє формуванню у здобувачів освіти життєво важливих компетентностей, готовності до безпечної поведінки та ефективних дій у реальних життєвих ситуаціях.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій, вдосконалення навчальних програм і організації практичних занять, спрямованих на підвищення безпеки та здоров'язбережувальної культури.

Література:

1. Гудима А. А., Джавадова Н. А. Імплементація наказу МОЗ України від 9 березня 2022 р. № 441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» у підготовку здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра за спеціальністю 223 «Медсестринство» (спеціалізація 223.02 «Парамедик»). Медична освіта. 2024. № 2. С. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2024.2.14697> (дата звернення 20.02.2026).
2. Домедична допомога при невідкладних станах: навчальний посібник / уклад.: І. О. Калиниченко, Г. О. Латіна, А. І. Кравченко, Г. Л. Заїкіна. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 472 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/14064> (дата звернення 20.02.2026).
3. Єфременкова Л. Н. Домедична допомога: навчально-методичний посібник / укладач Л. Н. Єфременкова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 36 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/64964163-6105-4ac5-9b0d-3c0dfc9ec336> (дата звернення 20.02.2026).
4. Крилюк В. О., Сурков Д. М., Гурев С. О. [та ін.]. Домедична допомога в умовах бойових дій : метод. посіб. 2-ге вид., переробл. Київ : Ожива, 2022. 76 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/items/65991c5b-8b27-403a-8cc2-122f417f88d9> (дата звернення 20.02.2026).
5. Марічереда В., Рогачевський О., Прокопчук Ю., Єгоренко О., Комісарова О. Особливості формування базових знань з надання невідкладної домедичної допомоги в осіб без спеціальної медичної освіти. Сімейна медицина. Європейські практики. 2024. № 1. С. 19–23. DOI: <https://doi.org/10.30841/2786-720X.1.2024.300455>
6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення 20.02.2026).
7. Пономаренко В. Ю. Новітні підходи до формування навичок домедичної допомоги в здобувачів вищої освіти. *Природнична освіта та наука*. 2025. № 1. С. 33–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-1.06>
8. Пономаренко В. Ю., Гуцалюк І. А. Гігієнічні аспекти здорового способу життя в освітньому процесі. *Природнична освіта та наука*. 2025. № 2. С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-2.08>

9. Храбра С., Барладін О., Вакуленко Л., Веремчук О., Стець О. Викладання предметів «Невідкладна домедична допомога» та «Основи медичних знань» у вищих навчальних закладах. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2022. Вип. 7 (151). С. 129–132. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.7\(152\).29](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.7(152).29)

References:

1. Hudyma, A. A., Dzhavadova, N. A. (2024). Implementatsiia nakazu MOZ Ukrainy vid 9 bereznia 2022 r. № 441 «Pro zatverdzhennia poriadkiv nadannia domedychnoi dopomohy osobam pry nevidkladnykh stanakh» u pidhotovku здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра за спеціальністю 223 «Medsestrynstvo» (specializatsiia 223.02 «Paramedyk») [Implementation of the order of the Ministry of Health of Ukraine dated March 9, 2022 No. 441 “On approval of the procedures for providing first aid to persons in emergency conditions” in the training of applicants for a bachelor's degree in specialty 223 “Nursing” (specialization 223.02 “Paramedic”)]. *Medychna osvita*, 2, 34–38. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2024.2.14697> (accessed: 20.02.2026) [in Ukrainian].
2. Domedychna dopomoha pry nevidkladnykh stanakh [Home medical care in emergencies]: navch. posib. (2023) / uklad.: I. O. Kalynychenko, H. O. Latina, A. I. Kravchenko, H. L. Zaikina. Sumy : Vyd-vo SumDPU im. A. S. Makarenka. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/14064> (accessed: 20.02.2026) [in Ukrainian].
3. Yefremenkova, L. N. (2022). Domedychna dopomoha [Home medical care]: navch.-metod. posib. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/64964163-6105-4ac5-9b0d-3c0dfc9ec336> (accessed: 20.02.2026) [in Ukrainian].
4. Kryliuk, V. O., Surkov, D. M., Huriev, S. O. et al. (2022). Domedychna dopomoha v umovakh boiovykh dii [Home medical assistance in combat conditions]: metod. posib. 2-he vyd., pererobl. Kyiv: Ozhyva. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/items/65991c5b-8b27-403a-8cc2-122f417f88d9> (accessed: 20.02.2026) [in Ukrainian].
5. Marichereda, V., Rohachevskiy, O., Prokopchuk, Yu., Yehorenko, O., Komissarova, O. (2024). Osoblyvosti formuvannia bazovykh znan z nadannia nevidkladnoi domedychnoi dopomohy v osib bez spetsialnoi medychnoi osvity [Peculiarities of forming basic knowledge on providing emergency first aid to persons without special medical education]. *Simeina medytsyna. Yevropeiski praktyky*, 1, 19–23. DOI: <https://doi.org/10.30841/2786-720X.1.2024.300455> [in Ukrainian].
6. Modelni navchalni prohramy dlia 5-9 klasiv. Sotsialna i zdoroviazbezpechuvanna osvitchna haluz [Model curricula for grades 5-9. Social and health-preserving educational branch]. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (data zvernennia 20.02.2026).
7. Ponomarenko, V. Yu. (2025). Novitni pidkhody do formuvannia navychok domedychnoi dopomohy v здобувачів вищої освіти [New approaches to forming first aid skills in higher education applicants]. *Pryrodnycha osvita ta nauka*, 1, 33–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-1.06> [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, V. Yu., Hutsaliuk, I. A. (2025). Hihienichni aspekty zdorovoho sposobu zhyttia v osvitnomu protsesi [Hygienic aspects of a healthy lifestyle in the educational process]. *Pryrodnycha osvita ta nauka*, 2, 53–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-2.08> [in Ukrainian].
9. Khrabra, S., Barladyn, O., Vakulenko, L., Veremchuk, O., Stets, O. (2022). Vykladannia predmetiv «Невідкладна домедична допомога» та «Основи медичних знань» у вищих навчальних закладах [Teaching the subjects «Emergency first aid» and «Fundamentals of medical knowledge» in higher educational institutions]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriya 15*, 7 (151), 129–132. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.7\(152\).29](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.7(152).29) [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 12.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Наукове видання

Природнича освіта та наука

Випуск 2(14), 2026

Засновано у 2022 році

Засновник:

Рівненський державний гуманітарний університет

Періодичність видання: 6 разів на рік

Українською та англійською мовами

Коректура • В. О. Бабич

Комп'ютерна верстка • Ю. В. Ковальчук

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 31,39.

Дата розміщення онлайн: 30.05.2026. Дата друку: 08.06.2026.

Зам. № 0626/611. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.